

НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: МЕТОДОЛОГІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Нормативні навчальні дисципліни та практика

1.1. Нормативні навчальні дисципліни

ВИКЛАДАЧ:

Моренець Володимир Пилипович, доктор філологічних наук, професор
E-mail: more@ukma.edu.ua

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 90 годин – 3 кредити ECTS

Заняття в аудиторії: 28 год. (20 год. лекційних і 8 год. семінарських занять по 2 акад. год.)

Самостійна робота слухачів курсу: 62 год.

Підсумковий контроль – екзамен

АНОТАЦІЯ

Курс присвячений питанням міждисциплінарного діалогу філософії та літературознавства, яке втратило власну «галузеву чистоту» і вийшло на порубіжжя суміжних гуманітарних наук; літературознавчим і філософським аспектам дослідження літератури, осмислення її у складній динаміці філософських ідей і художнього творення, яке ці ідеї по-своєму трансформує.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Мета курсу – допомогти слухачам, ґрунтуючись на попередньо здобутому знанні про літературу та основоположних філософсько-естетичних працях ХХ–ХХІ століття, наблизитися до розуміння складної природи слова як такого і художнього зокрема, художнього тексту як багаторівневої семантичної структури (за Романом Інгарденом), а художнього смислу – як динамічної семантичної імовірності, залежної від активної особистісної рецепції читача. Йдеться про фундаментальні методологічні основи розуміння твору літературного мистецтва. Це дозволить повніше збагнути покликання художнього слова, як і кожного іншого мистецтва, в житті людини і суспільства, а, відповідно до його усвідомленої функції, і чинні критерії оцінювання.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
<p>ПРН-14. Уміти логічно викладати думки, працювати зі словом, ідучи не від обраної методології, а навпаки, керуючись літературним текстом.</p> <p>ПРН-15. Оперативно засвоювати нові теорії, концепції, прогресивні методики дослідження, що народжуються як у галузі літературознавства, так і на межі різних гуманітарних наук.</p> <p>ПРН-1. Самостійно формулювати і вирішувати оригінальні дослідницькі завдання.</p> <p>ПРН-16. Використовувати спеціалізовані</p>	<p>Аудиторні заняття мають характер відкритої бесіди зі слухачами на основі попередньо освоєних фундаментальних джерел</p>	<p>Поточний контроль: присутність на занятті й активна участь в обговореннях</p>

<p>концептуальні літературознавчі знання для розв'язання складних завдань і проблем. ПРН-12. Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних літературознавчих явищ і проблем як фахівцям, так і широкому загалу. ПРН-4. Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми та пропонувати шляхи їх вирішення, аргументуючи власну точку зору. ПРН-7. Оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства в контексті світової та української філософсько-естетичної думки</p>		
<p>ПРН-10. Здійснювати науковий аналіз літературного матеріалу, обираючи методологію, адекватну об'єкту і предмету дослідження, а також доводити, що саме обрана методологія (методології) зможе бути відповідним інструментом аналізу. ПРН-8. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти літературознавства. ПРН-11. Дотримуватися принципів академічної доброчесності і високої академічної культури</p>	<p>Написання роботи на тему: «Як матеріал курсу вплинув на вибір методології до кваліфікаційної роботи. Які мої методологічні пріоритети»</p>	<p>Індивідуальне завдання</p>
<p>ПРН-2. Упевнено володіти науковою мовою, уникаючи поетизмів і канцеляризмів, термінологічного перенавантаження, тавтологій і невиправданих образних порівнянь, таким чином формуючи власний науковий стиль. ПРН-3. Застосовувати сучасні методики й технології для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності. ПРН-17. Планувати, організовувати, здійснювати й презентувати дослідження в галузі літературознавства. ПРН-18. Презентувати результати свого дослідження літературознавчій спільноті на конференціях тощо</p>	<p>Міні-конференція з представлення методологічних пропозицій студентів</p>	<p>Виступ із презентацією своєї тези. Підсумковий контроль</p>

ЗМІСТ КУРСУ

Академічне літературознавство останніх майже ста років розвивається передовсім завдяки потужним імпульсам філософської думки. Без новітніх уявлень та дослідницького інструментарію етики, естетики, філософської антропології, феноменології та герменевтики сказати щось нове і присутнє про художній феномен сьогодні навряд чи можливо. Отож філософсько-філологічна міждисциплінарність – давня традиція розмислу про людину та *modus vivendi* її власне людського побутування на землі, про природу мистецького твору, художнього образу чи загалом художнього мислення. Схематичні структури і зафіксовані ними ментальні об'єкти, а це утривалені на письмі візії, ідеї й судження, це – образи як духовні адекватні фізичної даності, до якої не маємо іншого доступу, як через слово. Всі філософи, які у ХХ ст. намагалися щось присутнє сказати про людину як істоту духовну, про смисл і спосіб її оприсутнення у світі, неминуче зверталися до мистецтва, і, зокрема, художньої літератури.

Курс допоможе студентам навчатися через дослідження і досліджувати навчаючись.

№ з/п	Теми лекційних занять	Кількість годин
Лекція 1	<i>Вступ до курсу. Спроба відповіді на питання «Що таке література?» за Романом Інгарденом</i> Огляд упоширених історичних стереотипів з підсумковим усвідомленням відсутності задовільних сутнісних дефініцій. На цьому полишаємо спроби підступитися до художнього тексту з боку самого тексту і опосередковуємо роздум міркуваннями про саму людину. Людина в часі: мова. Занурення у матерію мови, як її розуміє лінгвістика і філософія ХІХ–ХХ століть. В. Гумбольдт, О. Потебня, Ф. де Сосюр	2 год.
Лекція 2	<i>Людина в часі: мова, продовження. М. Гайдеггер, Г. Г. Гадамер, М. Мамардашвілі, сучасні психологи і психофізіологи – Т. Чернігівська</i> Мова як Логос, матриця, впорядкованість, загальна наскрізна ідея і план – за С. Аверінцевим. Дійсність представляється людині виключно у вигляді ментальних об'єктів, що завжди формуються тільки національною мовою. Тетяна Чернігівська про фактичний зв'язок людини і дійсності за єдиним і неминучим посередництвом ментальних об'єктів	2 год.
Лекція 3	<i>Світ мови – світ людини. Структура художнього тексту</i> Роман Інгарден про чотири структурні рівні художнього тексту: 1) верства словесних звучань і побудованих на них мовних звукових утворень вищого рівня; 2) верства значеннєвих одиниць або цілостей різного рівня; 3) верства різномірних схематичних виглядів [wyglądów] і розгортань [ciągów] або зображальних періодів, і врешті 4) верства предметів, представлених у творі, та їх доль. Розгляд цієї аналітики на конкретному прикладі тексту	2 год.
Лекція 4	<i>Структура художнього тексту. Продовження</i> Інтенціональність за Гуссерлем; інтенціональність речення. Речення у науковому тексті і речення у художньому тексті: зіставлення. Розуміння речення художнього тексту як квазі-твердження, що і забезпечує свободу історичного життя твору та його особистісної інтерпретації.	2 год.

Лекція 5	<i>Структура художнього тексту. Проблема цілості і смислу твору літературного мистецтва</i> Смисл художнього твору ніколи не існує як семантична даність. Зміст твору і смисл твору – згідно зі структурними рівнями Інгардена. Поняття пасивного читання та активного читання. Розбір проблематики «неповноти смислу» за Інгарденом у метакритичному представленні Івана Фізера. Вихід на розуміння завжди неповної інтерпретації художнього смислу і неможливості осягнення мислимої повноти у межах самого тексту	2 год.
Лекція 6	<i>Літературний твір і твір літературного мистецтва</i> Часові фази літературного твору та їх розгортання за Інгарденом. Одночасність і всечасність художнього цілого. Швидке і повільне читання. До питання про аксіологічні виміри літературного тексту. Бульварна література і проблема масової літератури. Метафізичні начала твору літературного мистецтва за Романом Інгарденом	2 год.
Лекція 7	<i>Епістемологічні виміри художньої літератури</i> Про «правду» твору літературного мистецтва і дотичне до цього поняття «реальності» у мистецтві слова. Морально-етична, історична, психологічна, естетична, стильова, композиційна, жанрова, мовна, національна та інші «правди» твору літературного мистецтва	2 год.
Лекція 8	<i>Етика твору літературного мистецтва vs етика творчості і особистої авторської позиції у реальному житті</i> Кореляція понять художня правда – совість. Про совість за Мерабом Мамардашвілі. Художнє і моральне, як це розумілося людиною упродовж віків. Від калагатії до задоволення від тексту. Кілька екскурсів з кількома сучасними наближеннями. Прекрасне як правдиве. Досвід переживання прекрасного у ранньому модернізмі	2 год.
Лекція 9	<i>Мистецтво для мистецтва</i> Історія питання та його істинні смисли на зламі XIX–XX століть та у високому модернізмі. Абсолют в естетичній системі модерного мислення і «штуки для штуки». Видимості і сутності. Основоположна інтенція до остаточної істини як рушій модерного акту. Леся Українка, Ст. Виспянський, М. Куліш та ін.	2 год.
Лекція 10	<i>Поняття ангажованості і формування особистості</i> Сартрівська політична ангажованість і модерністська моральна причетність. Зіставлення й аналіз понять «живе уявлення» за І. Кантом, «дійсне чуття» за І. Франком, «повна присутність» за М. Мамардашвілі. Єдина досяжна літературі реальність як повна присутність і навпаки. Вибір як формування власного «я» за Чарльзом Тейлором. Проблема людської свідомості і розуміння. Символ у мистецтві, його походження, природа і функції	2 год.

№ з/п	Теми семінарських занять	Кількість годин
Семінар-колоквіум 1–2	Що рухає людиною? Людські «кондуктори» за І. Франком та його студія «Що таке поступ». Людина в часі і умовність темпоральної тяглості. Минуле – теперішнє – майбутнє у світлі новітніх фізичних і психологічних уявлень. Питання про традицію. Феноменологія людської пам'яті. Неминуча «розмитість» спогаду та його нейрофізіологічна природа. Всечасовість й одномоментність нашого людиноздійснення. Питання про ідеальне і матеріальне: і знову про символ	4 год.
Семінар-колоквіум 3–4	Що таке література? Свідомість як акт усвідомлення. Видиме і невидиме, ідеальне і матеріальне, вічне і тимчасове за Мерабом Мамардашвілі. Духовні стани і досвід людського самостановлення. Літературна творчість – це вироблення механізмів, які (за відсутності природних) дозволяють нам самим створювати умови, за яких ми знову і вкотре можемо бути людьми	4 год.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Участь у заняттях	14	3–4	52
Бонусні бали за роботу на заняттях			8
Презентація дослідницької роботи з представлення методологічних пропозицій студента	1	40	40
Разом			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється відповідно до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Екзамен у формі доповіді (презентації)	40	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє належний рівень знань і розуміння теми, знайомство із основними тенденціями у розвитку сучасного літературознавства, виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і

		<p>послідовного мислення, мовно-стилістичну досконалість. Роботу оформлено відповідно до вимог. Доповідь підготовлена і виголошена вчасно, з максимальним використанням рекомендованої літератури. Доповідь структурована, логічна, послідовна; містить елементи проблемного підходу. Доповідач демонструє володіння матеріалом і здатність відповісти на запитання аудиторії</p>
	20–39	<p>Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє достатню обізнаність із основними тенденціями у розвитку сучасного літературознавства, наявні певні фактографічні неточності чи мовно-стилістичні недоліки. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру. Доповідь підготовлена і виголошена вчасно, але без дотримання тих чи тих вимог</p>
	6–19	<p>Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє достатню обізнаність із основними тенденціями у розвитку сучасного літературознавства, наявні певні фактографічні неточності чи мовно-стилістичні недоліки. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру. Доповідь підготовлена із запізненням та/або містить прогалини та помилкові твердження. Доповідач не демонструє належної підготовки та/або не готовий відповідати на змістовні запитання</p>
	1–5	<p>Роботу виконано і подано вчасно. Автор демонструє достатню обізнаність з матеріалом, однак роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необґрунтовані судження. Текст вирізняється значними мовно-стилістичними недоліками. Доповідь підготовлена із запізненням та/або містить численні прогалини та помилкові твердження. Доповідач не демонструє належної підготовки та/або не готовий відповідати на змістовні запитання</p>
	0	<p>Робота не виконана або містить порушення академічної доброчесності</p>
Участь у дискусіях на заняттях	2	<p>Студент бере участь у розмові на занятті, задає змістовні запитання, висловлює аргументовані зауваження, бере участь у дискусії</p>
	1	<p>Студент присутній, але не бере активної участі в обговореннях</p>
	0	<p>Студент не відвідував заняття</p>
Бонусні бали за роботу на заняттях	1–8	<p>Студент відповідає на складні запитання або бере активну участь в обговоренні</p>

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою Університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	Відмінно	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	Добре		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70			D (задовільно)
60 – 65	E (достатньо)		
30 – 59	Незадовільно	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (неприйнятно – з обов'язковим повторним курсом)

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі (допуск до екзамену) становить 30 балів. У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче 29 балів) студент зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» студент має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії студент може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/cat_view/1-dokumenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iaкости-osvitnoi-diiálnosti-ta-iaкости-vyshchoi-osvity/71-normatyvni-dokumenty

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

- Фізер І. Філософія літератури / за наук. ред. В. Моренця. Київ, 2012. 217 с.
Fenomenologiczna teoria dzieła literackiego Romana Ingardena // Notatek. URL: <https://notatek.pl/fenomenologiczna-teoria-dzieła-literackiego-romana-ingardena-opracowanie#gref>.
- Мамардашвили М. Эстетика мышления. М., 2000. 416 с.
- Мамардашвили М. Психологическая топология пути : лекции о Прусте. М., 1997.
- Мамардашвили М. Лекции об античной философии // PSYLIB. URL: <http://www.psylib.org.ua/books/mamar01/index.htm>.
- Аверинцев С. Софія – Логос : словник. Київ, 2007.
- Гайденко П. Прорыв к трансцендентному. М., 1997. URL: <http://log-in.ru/books/proryv-k-transcendentnomu-gaiydenko-piama-filosofiya>.
- Гачев Г. Национальные образы мира. М., 1988. 441 с.
- Моренець В. Ефект високої башти // Слово і Час. 2016. № 1, 2.
- Моренець В. Tertium non datur: проблема культурної ідентичності в літературно-філософському дискурсі XIX–XXI століть : колект. монографія / наук. ред. та упоряд. В. Моренець. Київ, 2014. 458 с.
- Людина в часі: філософські аспекти української літератури XX–XXI століть / НаУКМА ; упоряд.: В. Моренець, М. Ткачук. Київ, 2010. 275 с.
- Людина в часі – 2: філософські аспекти української літератури XX–XXI століть / НаУКМА ; наук. ред. В. Моренець. Київ, 2011. 248 с.
- Література та ідеологія : колект. монографія / за наук. ред. В. Моренця. Київ : НаУКМА, 2017.

*Затверджено на засіданні кафедри літературознавства НаУКМА
31 серпня 2020 р. (протокол № 7)*